

TÜSKÉS ANNA

MÁRK LAJOS ÉLETE ÉS MUNKÁSSÁGA

Az 1942-ben New Yorkban elhunyt Márk Lajos azon jórészt nyugaton élt magyar képzőművészek közé tartozik, akik figyelemre méltó életművet hoztak létre, sajátos életpályájuk vagy más okok miatt azonban viszonylag ismeretlennek számítanak. Hosszú amerikai tartózkodásai ellenére élete végéig számos hazai elismerésben részesült, halálát követően viszont jó ideig megfeledkeztek róla. Az elmúlt két évtizedben a magyar és nemzetközi műkereskedelemben feltűnt művei nyomán a kritika ismét felfigyelt rá, de a megjelent publikációk csak a kezdetet jelentik, művészetének gyökerei feltáratlanok, átfogó értékelése nem történt meg.

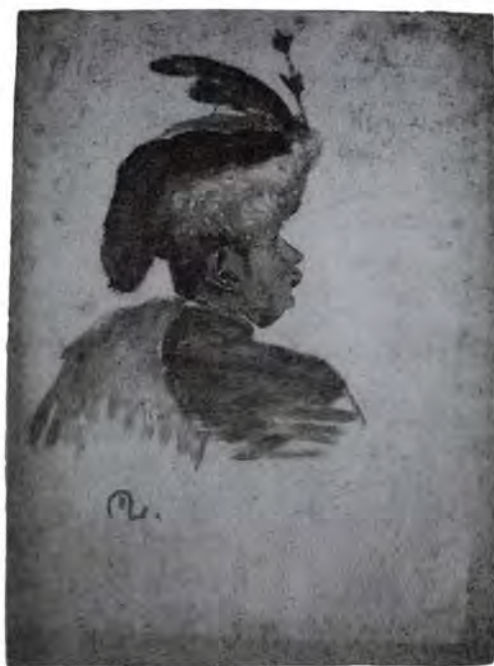
A kutatást a magyar közgyűjteményekben őrzött művek számbavételével, valamint az ezekhez kapcsolódó szöveges és fényképes dokumentáció áttekintésével kezdtem. Nagy segítséget nyújtott ebben az MTA Művészettörténeti Intézete Adattárának és a *Magyar Művészek Lexikoná*nak anyaggyűjtése.¹ A művész hat képét a Magyar Nemzeti Galéria, száznál több arcképtanulmányát a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Képcsarnoka őrzi.² Több műve különböző hazai köz- és magángyűjteményekben található, és mind több bukkan fel a műkereskedelemben. Munkám során a korabeli kritikák, tanulmányok és a kiállítási katalógusok anyagából dolgoztam. Fő célom Márk Lajos művészeti tanulmányainak, és pályájának nyomonkövetése volt, továbbá az életmű lehetséges számbavétele. Jelen munkámmal elsősorban a művészre irányuló figyelmet kívántam felkelteni, mélyebb megismeréséhez azonban további kutatások szükségesek bel- és külföldön egyaránt, de elsősorban az — Amerikai Egyesült Államokban.

Márk Lajos 1867. augusztus 25-én szü-

Márk Lajos: Önarckép.

*Vászon, olaj, 95,5 x 67 cm. Magyar Nemzeti Galéria,
Új Magyar Képtár, inv. no.: 73.108 T.*

Márk Lajos: Weisz Lajos arcképe.
Papírlemez, olaj, 45,5 x 33 cm. Magyar Nemzeti
Múzeum Történelmi Képcsarnok, inv. no.: 1812.

Márk Lajos: Varró Indár arcképe.
Papírlemez, olaj, 45,5 x 33 cm. Magyar Nemzeti Múzeum
Történelmi Képcsarnok, inv. no.: 1809

letett a Szolnok-Doboka vármegyei Ret-tegen.³ Apja, Márk Márkus nemzetgaz-dasági szakíróként, bank-igazgatóként működött.⁴ Szülei rövidesen Marosvásárhelyre költöztek, Márk ekkor öt-hat éves lehetett. Itt végezte elemi tanulmányait,⁵ és visszaemlékezése szerint itt kezdett el palából zseb-kést, sarkantyút, pipát faragni. A faragót azonban hamar elnyomta benne a rajzoló: először az egyik szobájuk falán levő, magyar történelmi alakokat ábrázoló könyvmatát másolta le, majd tizenhárom éves korában Munkácsy Mihály *Krisztus Pilátus előtt* című képéről készített szénrajz másolatot.⁶ A másolatot Pállik Béla, Keleti Gusztáv és Schickedanz Albert kiválónak tartották, és az ifjúnak — akit Keleti Gusztáv pártfogásába vett — 1882-ben nagy jövőt jósoltak. Marosvásárhelyről a család Budapestre költözött, és a fiú gimnáziumi tanulmányait a pesti piaristáknál és a kalocsai jezsuitáknál végezte. Első rajztanárai Domszék János, Pállik Béla és Köves Izsó voltak.⁷ 1885-ben a Greguss János és Székely Bertalan vezette Országos Mintarajz Tanodában folytatta tanulmányait. Itt előszeretettel rajzolt karikatúrát, s különös vonzalmat érzett a később gyakran ábrázolt társadalmi témák

Márk Lajos:
A művész önarcképe.

Saját torzraja,
Vasárnapi Újság, 1899,
46. évf. 6. sz. 97.

íránt. Édesapja luxusnak tartotta a festőpályát, s már korán intette fiát, hogy előbb megélhetését biztosítsa, s csak azután ragadjon ecsetet.⁸ Márkra huszárönkéntes korában nagy hatással volt Pászthy Kálmán kapitány, akinek buzdítására a fiú végül mégis a piktorpályát választotta.

A Mintrarajztanodát hat hónap után otthagya és Münchenbe ment, ahol beiratkozott az Akademie der Bildenden Künste növendékei közé, és itt Johann Caspar Herterich osztályába került,⁹ majd Hollósy Simonnal volt négy évig. Itt együtt tanult a tehetséges, ám korán elhunyt Tóth Lászlóval. Herterichnél festett négy vagy öt tanulmányfejét és egy életnagyságú férfi akttanulmányát a bajor állam 1888-ban megvette az akadémia gyűjteménye számára 100 márkáért.¹⁰ Ez nagy kitüntetést jelentett számára.

*Márk Lajos: Tükör előtt.
Közölve a „Művészet” 1907-es évfolyamában.*

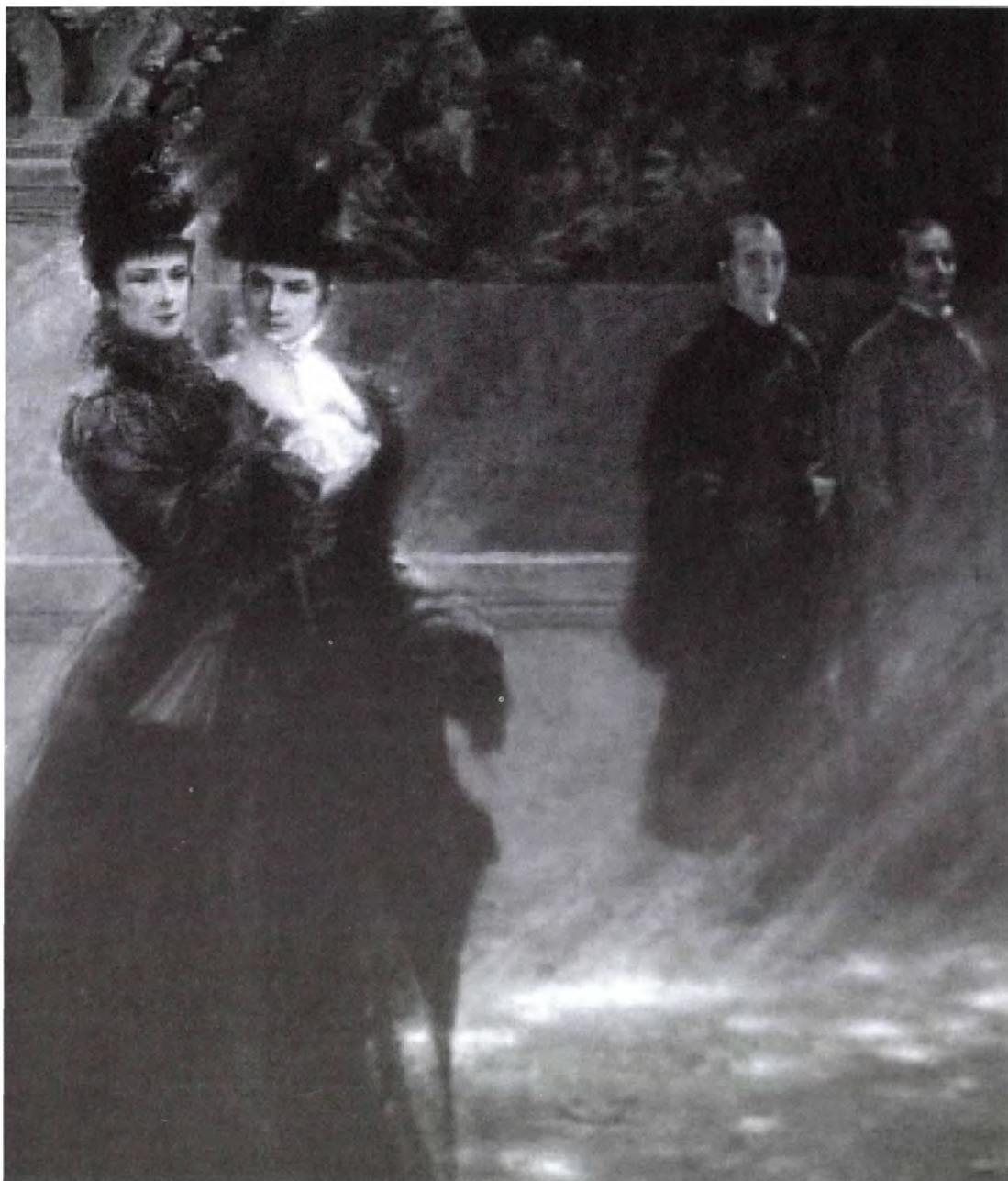
*Márk Lajos: Szervírozás az uzsonnához.
Közölve a „Művészet” 1907-es évfolyamában.*

Márk Lajos:
„Lehullott
a rezgő nyárfa...”
Erzsébet királyné és Gizella
főhercegnő a városligeti Gerbaud-
nál.

Vászon, olaj, 193 x 266 cm. Magyar Nemzeti
Múzeum Történelmi Képcsarnok, inv. no.
98.1950.

Az 1886-ban barátai unszolására Münchenben magániskolát nyitó Hollósy Simon valósággal megbabonázta a köréje gyűlt festőket.¹¹ „Szerény symposionok új Szokrate-sze a nagy tanító, hullámos hollófürtű, fiatal férfi, szenvedélyes szavú; logikája az érzés, — erkölce, bölcsessége, vallása: a természet” — emlékezett rá harminc év távlatából Réti István.¹² Müncheneri kiskocsmák, kávéházak voltak a Hollósy-kör törzshelyei, itt

alakították ki éjszakába nyúló vitákban művészeti elveiket. Az akadémiai felvételire előkészítő tanfolyamként indult Hollósy-iskola 1895-ben a párizsi Académie Julian-hoz hasonló intézménnyé vált.¹³ Hollósy kitűnő pedagógus volt, korrektúrái — mint ahogy Réti Istvánnak 1891-ben Münchenből írt levelei tanúsítják — élményszerűek voltak. Hollósy tanítása lényegében a naturalizmus elvein alapult, márpedig ez az akadémián

Márk Lajos:
Illusztráció
Herczeg Ferenc:
Andor és András című
regényéhez.
Budapest 1911.

Márk Lajos: Andor.
Illusztráció Herczeg
Ferenc Andor és
András című
regényéhez, Budapest
1911.

Márk Lajos: András.
Illusztráció Herczeg
Ferenc Andor és
András című
regényéhez, Budapest
1911.

Márk Lajos: A Royalista Piktörök Társasága
Vasárnapi Ujság, 1899, 46. évf. 6. sz., 96.

megtanulhatóval szemben forradal-
 minak hatott. Réti emlékezése szerint
 Hollósy pedagógiai módszere jobb
 volt az Académie Julian-énál; az oda
 kerülő Hollósy-tanítványok éppoly
 sikert arattak, mint a korábbi időkben
 a müncheni Akadémiára felvételizők.¹⁴

1890-ben Márk Párizsba ment,
 ahol a Académie Julian-on William A.
 Bourguereau (1825—1905), Gabriel
 Ferrier (1847—1914) és Tony Robert-
 Fleury (1837—1912) voltak meste-
 rei.¹⁵ Időközben bevonult önkéntes-
 nek, de 1899-ig minden évben töltött
 Párizsban néhány hónapot. Közben öt

Márk Lajos: Vendel.
Illusztráció Herczeg Ferenc Andor és
András című regényéhez, Budapest
1911.

Márk Lajos: *Képeslapok.*
Közölve a „Művészet” 1907-es évfolyamában.

lyeket kollégáiról rajzolt.¹⁸ 1897-ben a *Salon des Champs Élysées* tárlatán *mention honorable* díjat nyert.¹⁹

A hazatérő Márk Lajos munkáit I. Ferenc József is kedvelte, akiről portrét készített. Az 1890-es évek végén főként történelmi és allegorikus tárgyú képeket festett, jórészt naturalista stílusban, és kedvelte a nagyméretű kompozíciókat és az arcképfestést. Első nagyobb megrendelése a Lipótvárosi Casino színháztermének freskódíszítése volt.²⁰ A millennium alkalmával az 1896. június 8-i díszbandériumban részt vett közéleti szereplőkről festett nagy körkép elkészítése több művészt foglalkoztatott. Ezek közt a legnagyobb rész Márknak jutott; ekkor készült 114 arcképtanulmányát az Országgyűlési Múzeumnak adományozta 1931-ben, ahonnan 1949-ben a Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnokába kerültek.²¹ Legjelentősebb történelmi tárgyú festménye az 1898—1900 között festett *Lehullott a rezgő nyárfa...* volt. Ezen azt a jelenetet ábrázolta, amint Erzsébet királyné a városligeti Pavillon-Royalban adott búcsúebéd után elhagyja a Városligetet Gizella bajor hercegnő, Limpöck bárónő, Perfall báró, Festetich grófnő és Ferenczy Ida kíséretében.²² Allegorikus témájú képei közül legismertebb a *Kísértés*, a *Láz*, az *Egy kis baleset* és a *Bűbáj*.²³

Legnagyobb számban női arcképeket és női aktokat festett.²⁴ Kissé édeskés modorú

éven át, 1892—97 között tagja volt a mesteriskolának, ahol Benczur Gyula útmutatása mellett dolgozott.¹⁶ Párizsban nagy hatással volt rá Bourguereau, aki az őszinteségre, a természet föltétlen becsülésére és komolyságra tanította. Az Ingres-i hagyományokat követő Bouguereau nagy hatást tett tanítványaira. 1875 óta oktatott az Académie Julian-on, fő témája a nő, a mitológia és az antik élet volt. Alfred Nettement így emlékezik rá: „Ha a férfiak tisztelték Bourguereau-t, a Berri utcai növendékek (női műhely) körében félisten státusza volt. Igazi kultusz tárgya... Még a korrekciók után is családjában kezelte növendékeit. Tanítványai számára mindig nyitva állt ajtaja, anélkül hogy abbahagyta volna munkáját tovább dolgozott, vagy pihenni engedte a modellt, s úgy fogadta tanítványait, mintha egy lelki család tagjai lennének...”¹⁷ Márk több karikatúrát hagyott ott a párizsi akadémián, ame-

*Márk Lajos: Női arckép.
Közölve a „Művészet” 1907-es évfolyamában.*

arcképein gyakran érzékelhető az angol portréfestők hatása. Aktjaiban — mint Lyka Károly írja — „...a pompás asszonyi állat mozdulatai” érdeklik leginkább.²⁵ Képeinek színezése néha a pointilisták színkezelési technikájára emlékeztet.

Grafikai munkássága is jelentős, 1899-ben első díjat nyert a gróf Károlyi Mihály-féle plakát pályázaton.²⁶ Főként színházi plakátokat készített, például az 1925-ös *Mici hercegnőt*,²⁷ továbbá ex libriseket²⁸ és levelezőlapokat is rajzolt.²⁹ Dolgozott az illusztráció műfajában is: illusztrálta többek között Jókai Mór és Herczeg Ferenc regényeit.³⁰ Külön ki kell emelni Nagy Endre *Gyönyörű lovagkor* című könyvéhez készített rajzait, amelyek közül néhány (*Várkisasszony és a két lovag*, *Chansonette és trubadúr*) a magyar karikatúraművészet elsőrangú alkotásai közé tartozik.³¹

1. Lyka Károly művészettörténész hagyatéka (MDK-C-I-017): Márk Lajos (2051—70). Köszönöm Sisa József segítségét az Adattárban őrzött Lyka Károly hagyatéak használatában. Továbbá: Anthony GEBER (GÉBER Antal): „Lajos (Louis) Márk: His Life and Art”, *Hungarian Studies*, (Nemzetközi Magyarstudományi Társaság), 1993.; OROSZ Péter: *Márk Lajos festőművész élete és munkássága*. Duna Palota Kulturális Kht. Budapest, 2007.
2. Köszönöm NAGY Ildikó és VAJDA László segítségét a képek tanulmányozásában.
3. CSÖKÁSSY István: *A mű és alkotója*. Budapest 1933, 112; GERŐ Ödön—LOUDEN Elek: *Modern magyar festőművészek*. Budapest é. n., 82—83, 98, 132; LYKA Károly: *Vándorlásaim a művészet körül*. Budapest 1970, 363. (Továbbiakban: LYKA 1970.)
4. LYKA Károly: „Márk Lajos.” *Új Idők* 1899, 27., 605—606.
5. „Magyar mesterek: Márk Lajos”. *Képzőművészet* 1928, 14. szám, 219.
6. *Képes Családi Lapok* 1882, 36. sz., 573.
7. Lyka Károly feljegyzése. MTA Művészettörténeti Kutató Intézet Lyka Károly hagyatéka.
8. Márk Lajos (önéletrajz). *Az Est Hármaskönyve* 1923, 472—474. (A továbbiakban: MÁRK 1923.)
9. 1886. október 18-án iratkozott be. München, Akademie der Bildenden Künste, Matrikelbuch, nr. 326. Köszönöm Birgit Jooss segítségét a müncheni dokumentumok tanulmányozásában.
10. SOMOGYI Miklós: Magyarok a müncheni képzőművészeti akadémián 1824—1890. *Művészet* 1912, 178.
11. *Magyar művészet 1890—1919*. Szerk. ARADI Nóra. Budapest 1981, 262—264; RÉTI István: *A nagybányai művésztelep*. Budapest 1954, 235. (A továbbiakban: RÉTI 1954.)
10. SOMOGYI u. o.
11. Magyar művészet 1890—1919. Szerk. ARADI Nóra. Budapest 1981, 262—264; RÉTI 1954, 235.
12. RÉTI István: „Nagybánya.” *Műbarát* 1922, 194.
13. KOVÁCS Ágnes: „A Münchener Királyi Képzőművészeti Akadémia az 1890-es években.” in: *Nagybánya Művészete*. Magyar Nemzeti Galéria 1996. március 14—október 20. Budapest 1996, 101.
14. RÉTI István: Hollósy Simon (1857—1918). Budapest 1927, 14.
15. *The Julian Academy Paris 1868—1939*. Spring Exhibition 1989. Shepherd Gallery. New York 1989. List of students enrolled at the Julian Academy.
16. FELVINCZI Takács Zoltán: Benczur és iskolája. OMKT. Benczur Gyula és tanítványai kiállítás képes katalógus. Budapest 1921., 22; SZÓKE Annamária: „A mintarajztanodától a Képzőművészeti Főiskoláig. Az iskola története 1871 és 1921 között.” in: *A mintarajztanodától a Képzőművészeti Főiskoláig*. Budapest 2002, 321.
17. *The Julian Academy Paris 1868-1939*. Spring Exhib. 1989. Shepherd Gallery. New York 1989, 5-6.
18. Ifj. Szikszay F. az Académie Julian történetéről írt cikkében említi, hogy Márk karikatúrát készített Szenes arcképfestőről. SZIKSZAY F.: „Egy párisi festőakadémia.” *Magyar Szalon* 1897, 946—959.
19. „Magyar művész sikere Párizsban.” *Új Idők* 1897, 23. sz., 506.
20. Köszönöm Sallay Stefánia segítségét a Duna Palota dísztermének megtekintésében. SZOMAHÁZY István (Pán): „Versailles a Nádor-utczában.” *A Hét* 1896, 54—55; BERKI Imre: *A Lipótvárosi Casino története*. Budapest 2001, 51—52.
21. Az arcképtanulmányok papírlemezre olajjal készültek egységesen 45x33 cm-es méretben, inv. no. 1685—1858, 54.15, 54.33, 54. 34. M: „Eisenhut és társai.” *A Hét* 1898, 526—527; Az ezredvégi díszmenet körképe. *Vasárnapi Ujság* 1898, 36. sz., 613—617.
22. Az egykor az Andrassy úti Művész cukrászdában (Büffé Nemzeti Vállalat) álló kép 1950-ben a Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnokába került. Márk Lajos: *Lehullott a rezgő nyárfá... 1898—1900*, vászon, olaj, 193x266 cm, lt.: 2120. Jelenleg a gödöllői kastélyban látható. „Történelmi festmény a királynéről.” *Műcsarnok* 1899, 102; „Lehullott a rezgő nyárfá...” *Új Idők* 1899, 21. sz., 474; *Vasárnapi Ujság*, 1900, 849; *Magyar Nemzet* 1992. március 30, 7; BASICS Beatrix: „Erzsébet királyné a képzőművészetben.” in: *Erzsébet a magyarok királynéja*. Budapest 2001, 131.
23. N. ISTVÁNFY Gyula: „A Képzőművészeti Társulat kiállítása.” *Magyar Szalon* 1895, 230—354; *Otthon* 1895 október 1, 90; *Vasárnapi Ujság*, 1898, 980; *Új Idők* 1898, 389.
24. SZOMORY Dezső: „Márk Lajos kiállítása a Lipótvárosi Kaszinóban.” *Az Est* 1934. dec. 18, 11.

25. LYKA Károly: „Márk Lajos újabb festményei.” *Művészet* 1907, 5. sz., 281—294. (A továbbiakban LYKA 1907.)
26. „A gróf Károlyi Mihály-féle plakát pályázat eredménye.” *Műcsarnok* 1899, 325—326.
27. „Pályanyertes plakátok, Márk Lajos: Parádi-Árzen.” *Új idők* 1899, 26. sz., 56; „A plakátművészet Magyarországon.” *Magyar Iparművészet* 1901, 164; BALINT Aladár: „A magyar plakátművészetéről.” *Grafikai Szemle* 1914, 6. sz., 135—136; *A Hét* 1919, 16. sz., 251—252; *Színházi Élet* 1931, 10. sz., 42; BAUER Jenő: „A nagyváros kulisszái.” *Színház és mozi* 1949, 23. sz., 10—11; *Magyar Plakát-Történeti Kiállítás, Műcsarnok, Katalógus*. Budapest 1960, 32; *Az Országos Széchényi Könyvtár Grafikai Plakátjai 1914-ig*. Budapest 1961, 60; „Az alkalmazott műfajok megújulása. A plakát.” In: *Magyar művészet 1919—1945*. Szerk. ARADI Nóra. Budapest, 1985, 399; „100+1 éves a magyar plakát.” *A magyar plakátművészet története 1885—1986*, Műcsarnok, Budapest, 1986. május 23.—szeptember 14. Budapest 1986, 40.
28. PRÜNER Arnold: „Az exlibrisokról.” *Grafikai Szemle* 1907, 1. sz., 4.
29. KÉZDI-KOVÁCS László: *Atelier-kiállítás katalógus*, Nemzeti Szalon, 1911. febr. 12.
30. Könyvillusztrációi: MOLNÁR Ferenc: *Józi és egyéb kis komédiák*. 1902; CSOKONAI VITÉZ Mihály: *Válogatott költemények*. Remekírók képes könyvtára. 1904; BRÓDY Sándor: *A nap lovagja*. 1906; BRÓDY Sándor: *Az ezüst kecske*; HERCZEG Ferenc: *Andor és András*; PÁLFFY Albert: *Esztike kisasszony professzora*. Budapest 1904; *Das vergnügte*. Budapest, 1896.; *Vasárnapi Ujság*, 1904, 881.
31. NAGY Endre: *Gyönyörű lovagkor*. Budapest 1905; *Művészet* 1905, 332—333, 336—337, 339.
32. PERNECZKY Géza: „Tíz esztendő a magyar képzőművészeti kritika hőskorából.” *Művészettörténeti Értesítő* 1965, 3. sz.: 179—180.
33. Nemzeti Szalon, *Márk Lajos gyűjteményes kiállítása*, 1907. november. További önálló és csoportos kiállításairól: FÜLEKY József: *Mesterek a „Japán törzsasztalnál”*. *Művész Élet* 1933, 2. sz., 8.
34. MÁRK 1923, 472—474.
35. A „royalisták királya” (Karlovsky Bertalan). *Új Idők* 1899, 14. sz., 302; *Új Idők* 1899, 27. sz., 602—606; „Művészek öröme.” *A Hét* 1899, 480. sz., 164—166; PAUR Géza: A „Royalista piktorok” társasága. *Vasárnapi Ujság* 1899, 6. sz., 96—97; *Új Idők* 1905, 12. sz., 305; POGÁNY György: „A magyar karikatúráról.” *Pesti Hírlap* 1908. október 11., 126; „Márk Lajos karikatúrája Magyar Mannheim Gusztávról.” *Színházi Élet* 1928, 24. sz., 31; PÉRELY Imre: *Újságrajzoló művészek könyve*. Budapest 1930, 135; *Sportkarikatúra kiállítás*, Testnevelési Tudományos Tanács Sportmúzeum. Budapest 1958, 3; Szigethy István karikatúrája. *Kritika* 1978, 1. sz., 18.
36. Hermann Lipót naplója 6573. Magyar Nemzeti Galéria Adattár 199920/1977; GÖMÖRY Judit: „Ernst Lajos és a Japán Kávéház művészasztala.” in: *Egy gyűjtő és gyűjteménye. Ernst Lajos és az Ernst Múzeum*. Budapest 2002, 221, 223.
37. „A modell bosszúja.” *A nap* 1907. szeptember 10., 7.
38. LYKA 1907, 281—294.
39. A berlini Schulte-féle műkereskedésben 1909. október 1-én nyílt meg a kiállítás, a katalógushoz BARDOS Arthur írt előszót. „Márk-kiállítás Berlinben”. *Pesti Hírlap* 1909, 180, 434.
40. BAJKAY Éva: „A magyar grafika az Egyesült Államokban a két világháború között.” in: *Külön világban és külön időben 20. századi magyar képzőművészet Magyarországot határain kívül 1918-tól napjainkig*. Budapest 2001, 20.
41. „Magyar piktor, aki kastélyt és birtokot vásárol.” *Színházi Élet* 1920. 28. sz., 19.
42. Például: Miss Claudine Morris.
43. „Céh alakult a magyar művészi élet fejlődése érdekében.” *Nemzeti Ujság* 1928. márc. 7, 24; MÁRK Lajos: „A magyar művészet külföldi propagandája.” *Képzőművészet* 1930, 34. sz., 228—229.
44. „Magyar művészeti kiállítás New Yorkban.” *Műgyűjtő* 1929, 120.
45. G. G.: „Márk Lajos elindul Amerikába, beszélgetés a nagy festőművésszel.” *Ujság* 1938. június 29, 9.
46. 1904-ben elnyerte a Lipótvárosi Kaszinó 1000 koronás díját. „Márk Lajos kitüntetése.” *Művészeti Krónika* 1905. január 15, 7.
47. *Kortársak szemével 1896—1945*. Szerk. NÉMETHI Lajos, bev. és összeáll. PERNECZKY Géza. Budapest 1967, 8.
48. NAGY Endre: „Nehéz a giccs! Harmadik anekdota.” *Nyugat* 1929, 19. sz.; BARÓTI Zoltán: „A pénz rányomja bélyegét az egész amerikai művészetre.” *Déliab* 1929, 38. sz., 17.

49. Önálló kiállítások: 1904 Budapest, Könyves Kálmán cég; 1907 november: Budapest, Nemzeti Szalon; 1909 Berlin, Schülte műkereskedés; 1910 New York, National Art Club és Buffalo, Albright Art Gallery; 1934 Budapest, Lipótvárosi Kaszinó; 1992 New York, magyar főkonzulátus. Fontosabb csoportos kiállítások: 1889 OMKT Téli Tárlat, Velencei Biennale IV., 1901; 1902 ESZT, Kolozsvár; Velencei Biennale VI., 1905, VIII, 1909, IX. 1910; 1911 Római Világkiállítás; 1923; Ernst Múzeum, LVIII. Csoportkiállítás; 1927 Ernst Múzeum, LXXXVII. Csoportkiállítás; Velencei Biennale XVII., 1930; Nemzeti Szalon, Arcképfestők, Budapest; 1932. Velencei Biennale XVIII. és Ernst Múzeum, CXXXV. Csoportkiállítás; 1934 Nemzeti képzőművészeti kiállítás. Aukciók: Reneszánsz Társulat V. aukció 1923; Ernst Múzeum aukciói, 38. sz., Budapest, 1928.

50. HORVÁTH Zoltán: *Magyar századforduló*. Budapest 1961, 474.

51. „Márk Lajos emléke.” *Pesti Hírlap* 1942. júl. 9. 7; KEMÉNY Simon: *Napló (Tények és tanúk)*. Budapest 1987, 152.

52. Magyar Nemzeti Múzeum: *Erzsébet királyné és Gizella főhercegnő a városligeti Gerbeaud-ban*; Gundel-gyűjtemény: *Tea party (1929), Akt (1920)*.

53. New York, Manhattan Club: *Henry Watterson arcképe*; Boston, Art Gallery: *Perry sarkutazó arcképe*; Buffalo, Albright Art Gallery; New York, Brooklyn Museum: *Robert Peary arcképe*.

54. A millenniumi arcképtanulmányokon és az Erzsébet királynét ábrázoló festményen kívül az utóbbi témát ábrázoló grafikát, *Ambrozovics Dezsőné és Csáky Károly* portréját őrzi a gyűjtemény.

55. *Bajor Gizi* portréjáról: NAGY Adrienne: „Mohamed álma.” *Műszak* 1990, 2. sz., 28–29.

56. Műve szerepelt Nemes Marcell gyűjteményének 1933-as és 1934-es Ernst Múzeumban rendezett árverésén is. SÖMEGI György: „Nemes Marcell a műgyűjtő. Adalékok a magyar századeleji műgyűjtés történetéhez.” In: *Cumania III. Historia Bács-Kiskun Megyei Múzeumok Közleményei*. Kecskemét 1975, 275.

57. Magyar Aukciós Index 1991—1997, 373—375; Magyar Aukciós Index 1997—2002, 677—679; *Magyar művészet a világ aukciós piacán (1980—2004)*, 366.

58. SZILÁGYI János: „Kiadatlan levelek Heltai Jenőhöz.” *Kritika* 1976, 10. sz., 15.

59. KAMPIS Antal: „A Képzőművészetek.” in: *A Kultúra Világa, III. A képzőművészetek, a zene, a színház és a film*. Budapest 1960, 524; BERNÁTH Mária: „A magyar szecessziós festészet helye az európai áramlatokban.” *Filológiai Közlöny* 1967, 1—2. sz., 220.

ANNA TŰSKÉS:

THE LIFE AND WORKS OF LAJOS MÁRK

SUMMARY

Lajos Márk, born in Hungary but died in New York was among those Hungarian artists who remained relatively unknown in their country. The starting point of the study were his works preserved in Hungarian public collections. The study follows the course of life of the painter from the youth spent in Transylvania and his studies in Budapest, Munich and Paris. Returning to Hungary at the end of the 19th century he painted mainly historical and allegorical compositions. Having orders for frescoes decorating public buildings he continued with female portraits and nudes. His graphic works — including caricatures, book illustrations, posters — were remarkable. His first collective exhibition was organized in 1904. In 1907 he was invited to Germany and got further invitations to the United States where he arrived in 1910 and remained till 1921. In 1938 he settled down finally in America. All the time living abroad his works could be seen at exhibitions in Hungary as well. His works are still waiting for a much wider knowledge and acceptance.

FAJCSÁK GYÖRGYI

KELETI MŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS

KELETI MAGÁNGYŰJTEMÉNYEK, KÍNAI TÁRGYAK A KÉT VILÁGHÁBORÚ
KÖZÖTT BUDAPESTEN¹

A Magyar Gyűjtők és Művészetkedvelők Egyesülete 1929-ben Budapesten az Iparművészeti Múzeumban rendezte meg azt a *Keleti Művészeti Kiállítást*, amely a két világháború közötti magyarországi magángyűjtemények keleti anyagát tekintve a korszak legnagyobb seregszemléjének bizonyult. A kiállításon félszáznál több gyűjtő és műkereskedő tárgyait láthatta a közönség. A kiállítás fennmaradt katalógusa, adattári dokumentumai és tárgyfotói máig fontos, meghatározó források a keleti műgyűjtés hazai történetének felvázolásához. Az alábbiakban a két világháború közötti évtizedek kínai tárgyú műgyűjtésének főbb irányait szeretném bemutatni, valamint néhány jelentős hazai gyűjtő arcélének és keleti gyűjteményének felvillantásával az 1929-ben megrendezett *Keleti Művészeti Kiállítás* kínai tárgyanyagának, kiállítási koncepciójának, gyűjtői ars poétikájának helyét és rangját szeretném érzékeltetni Magyarországon és a korabeli Európában.²

KÍNAI MŰGYŰJTÉS A 20. SZÁZAD 20-AS, 30-AS ÉVEIBEN EURÓPÁBAN

Európában a kínai műgyűjtés fénykora a két világháború közötti évtizedek voltak. 1911-ben Kínában véget ért a mandzsu Qing-dinasztia (1644—1911) uralma. Szun Jat-szen (Sun Wen) vezetésével nyugati mintára polgári demokratikus állam felépítése kezdődött. Az új intézményrendszer kiépítése azonban hosszú időt igényelt, s ez kedvezett a fegyveres erők felett hatalommal bíró katonai vezetők megerősödésének. Politikai széttagoltság, gazdasági válság majd polgárháború és a japán hódítás határozta meg Kína évtizedeit. A hataloméhség és a gyors meggazdagodás vezérelte hadurak országában a múlt emlékei nem kaptak különösebb figyelmet: szabadon adható-vehető volt bármi.

A császárság bukásával az évezredek, a hagyományokhoz meghatározó módon kötődő kínai történelemték megrendült, az Ég fia, a császár elveszítette égi megbízatását. A császári gyűjtemény, amely e hatalom tárgyi bizonyítéka volt, elveszítette rituális jelentését. A császárság bukása és a megerősödő kínai nacionalizmus katalizálta a hagyományos kínai történelemtékről folyó vitát, amelyben a régészet eszközei jelenthettek segítséget.

Kína régészeti és geológiai feltárása Észak-Kínára összpontosult. A külföldi kutatók érdeklődésének homlokterében a történeti korok emlékei és a buddhista anyag állt, a kínai kutatók a kínai civilizáció kezdetére szerettek volna fényt deríteni. Ezért a kínai civilizáció magterületének tartott Sárga-folyó vidékének régészeti feltárására összpontosították erejüket. A császárság bukása és a régészet eredményei ártították Kína történelmét. Gu Jiegang (1893—1980) vezetésével folyt a vita (*yigubai*) a kínai történetírás forrásainak hite-